

TA'LIMDA MEDIA TUSHUNCHASI

D.A. Rustamova, M.M. Jo'rayev

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimidagi ijtimoiy tarmoqlarning, shuningdek, medianing òrni va ahamiyati to'g'risida so'z boradi. Bu esa òz òrnida media texnologiyalarining bir qancha ijobiy va salbiy tomonlarini o'quv jarayoniga kòrsatadigan ta'siri uning yutuq va kamchiliklari borasida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, media, gazeta, radio, ommaviy axborot vositalari, internet, ijtimoiy hodisalar, xorijiy media.

Kirish Media tushunchasi bir necha yillardan buyon ta'lim sohasida keng qo'llanilib kelmoqda. Xususan media tushunchasiga bir qancha ta'riflar dunyoning yetakchi olimlari tomonidan berilgan bo'lib uning sohasidagi samaralari o'z isbotini topib bormoqda. Shunday ekan bu tushuncha ta'limni ham chetlab òtmagan, ya'ni medianing ahamiyati ta'lim darsturlarida ham mavjud. Internet sahifalarida media tushunchasini quyidagicha ta'riflanadi: "Ommaviy axborot vositalarining kòpligi bo'lgan media atamasi yangiliklar, musiqa, filmlar, ta'lim, reklama xabarlar va boshqa ma'lumotlarni tarqatadigan aloqa kanallarini anglatadi. U jismoniy va onlayn gazeta va jurnallar, televideniya, radio, bilbordlar, telefon, internet, fakslarni òz ichiga oladi". Fuqarolik gazetalarining birida media so'zining ta'rifi shunday ta'kidlab o'tilgan: "Media – vositaning kòplik shakli. U har qanday aloqa kanalini tavsiflaydi. Bu bosma qog'ozdan tortib raqamli ma'lumotlarga bòlgan hamma narsani òz ichiga olishi mumkin. Umuman olganda, ommaviy axborot vositalari televideniya, radio, gazeta, internet va boshqa aloqa shakllarini anglatadi". Madaniyat va jamiyatning kòngilochar industratsiyaga ta'siri bòyicha tadqiqot qòllanmasida esa: "Media bu - xabardorlikni oshirish, ta'lim, ijtimoiylashtirish, kòngil ochish va kun tartibini belgilash kabi funksiyalarni ega bòlgan aloqa vositasi", -deb yodda tutilgan. Reverso lu'gatida ushbu atama uchun quyidagi ta'rif berilgan: "Televideniya, gazeta va radio kabi ko'p odamlarga yetib boruvchi aloqa vositalari bòlib, u ommaviy axborot vositalariga murojaat qilganda, ba'zan sinkulyar shakl sifatida kòrib chiqiladi. Shunday ekan media texnologiyalari ta'lim sohasida juda ham katta axborot resurs manbasi hisoblanadi.

"Qanchalik ijtimoiy tarmoqlarga (turli xildagi medialar) ega bòlsak, biz shunchalik kòp ularga bo'glanyapmiz deb òylaymiz, lekin biz haqiqatan ham bir - birimizdan uzilib qolamiz"- deydi John Rider. Bu esa shuni anglatadiki, inson qanchalar biror narsani yoqtirib unga shuncha bo'glanishga harakat qilsa, unga tegishli bòlgan ya'ni unga manfaat beradigan narsalardan voz kecha ketadi, natijada, turli xavflarga duchor bòlishi mumkin. Jim Morrison esa "Kim ommaviy axborot vositalarini boshqarsa, ongni ham boshqaradi", - deydi. Ya'ni hozirgi kunda deyarli butun hayotimizni mana shu medialarga bo'glab qòyganimiz va ulardan hamisha, hamma joyda foydalanishimiz bizning tafakkurimizni boshqarishini anglab yetishimiz mushkul emas, albatta. "Media ya'ni ijtimoiy tarmoqlar sizning vaqtingizni òg'irlashiga yòl qòymaslik uchun tartib-intizom kerak",- deya òz fikrini Aleksis Ohanyan

ta'kidlaydi. Har bir kasbda, har bir ishda tartib muhim rol o'ynagani kabi mediadan, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda ham o'ziga yarasha intizomni talab qilishini va bu yaxshi tomonga o'zgarishga yordamligini anglatadi. Allen Ginsberg shunday deydi "Media-ruhiy salomatlik uchun ham qorong'u ham yorqin narsadir". Bu fikr o'z o'rnida shuni tasdiqlaydiki, agar bu hodisadan uzoq vaqt keraksiz narsa uchun foydalanilsa, albatta, salbiy ta'sir qiladi. Ammo undan to'g'ri yo'ldan foydalanilsa, u hech qanday yomonlikka sabab bo'la olmaydi.

Mediada ham hamma narsa kabi yaxshi va yomon tomonlari mavjud, shuningdek, asosiy qismi uning ijobiy tomoni hisoblanadi. Ommaviy axborot vositalari hozirda har bir inson hayotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda, chunki biz har qanday yangilanish, ma'lumot yoki har qanday yangilik olish uchun unga juda ishonamiz. Garchi ushbu maqola ommaviy axborot vositalarining afzalliklari va kamchiliklariga bag'ishlangan bo'lsa-da, uni muhokama qilishdan oldin, avvalo, ommaviy axborot vositalari nima ekanligini va nima uchun bugungi kunda muhimligini tushunib olaylik. Ommaviy axborot vositalari bizning madaniyatimizda hal qiluvchi rol o'ynaydi va u kuchli va oddiy aloqa vositasidir. Ushbu vosita mamlakat va xorijdagi ma'lumotlarni bir vaqtning o'zida millionlab odamlar ha yetkazib beradigan quroldir. Bu vaqt o'tishi bilan rivojlanib bordi va bugungi kunda odamlar o'z nuqtai nazarini bosma ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali hammaga yetkazmoqda. Radio, televideniya, gazeta va internet bugungi kunda ommaviy axborot vositalarining eng qulay shakllari hisoblanadi. Shu bilan birgalikdagikda, media tug'ma potentsiallarni qo'llab quvvatlaydi, ya'ni, odamlar ommaviy axborot vositalari orqali o'zlarining yashirin is'tedodlarini amalga oshiradilar. Yuqorida eslatib o'tilgan vositalar ularning komediya, ijro, qo'shiq aytish, qiroat va boshqalar kabi yashirin qobiliyatlarini namoyish etishga yordam beradi.

Ijtimoiy tarmoqlar, media jurnal yoki shu kabi hodisalar, vositalarning munozarali, shuningdek, yaxshi va yomon tomonlari mavjud. Ijtimoiy vositalar individualizmga- odamlar tomosha yoki kontentni ko'rish uchun ortiqcha pul sarflashadi, natijada esa ularning do'stlari yoki oilasi va qo'shnilari bilan munosabatlariga ta'sir qilishi mumkin. Ba'zi media mavzulari bolalar uchun mos emas, ayrim ehtimollar bilan ularni ko'rosh mumkin bo'lgan holatda esa bu ularning aqliy faoliyatini ham jismoniy o'sishdan va tafakkurdagi fikrlarini buzgunchi goyalarga aylantirib yuborish ehtimollari shubhasiz kam emas. To'g'ri, buning ta'siri hozir yoki o'sayotgan davrida kuzatilmasligi mumkin, ammo vaqt o'tishi bilan ular baribir o'z ta'sirini ko'rsatadi. Yana shuni qo'shimcha qilib aytish kerakki, hozirgi kunda firibgarlik va kiberjinoyatning juda ko'p turlari tarqalmoqda. Internet firibgarlar, jinoyatchilar va xakerlar yoki bunday yirtqichlar uchun qurbonlar haqida hech qanday ma'lumotsiz jinoiy harakatlar qilish imkoniyatini ochib beradi. Ba'zi teledasturlar va internet, ommaviy axborot vositalari ko'pchilik bolalar va kattalar uchun o'ziga qaram bo'lib, unumdorlikning pasayishiga, masalan, giyohvandliklarning ko'payishiga olib keladi. Ayrim holatlarda mediadan foydalanish sog'liqni saqlash bilan bog'liq bo'lgan muammolarga sabab bo'lishi mumkin. Misol uchun: Televizorni uzoq vaqt tomosha qilish yoki internetda kirish ko'rish bilan bog'liq muammolarga olib kelishi mumkin va quloq jinlardan foydalanayotgan vaqtda baland tovushda tinglash eshitish nuqsonlariga olib kelishi mumkin. Shunday odamlar borki, ular ijtimoiy tarmoqlarda

kòrgan harakatlarini yoki òzini òxshatmoqchi bo‘lgan shaxslarni tashqi kòrinishini namoyon qilishga harakat qiladi va natijada o‘g‘ir jarohatlarga olib kelishi mumkin bòlgan holatlarga duchor bo‘lishadi.

Maqola so‘ngida shuni xulosa qilib aytish kerakki, agar inson qilayotgan ishiga e’tibor berib bajarsa, to‘g‘ri va noto‘g‘ri yo‘llarni farqlay olsa, hech qanday tòsiqqa uchramaydi. Bu fikrim bilan ijtimoiy tarmoqlardagi barcha vositalarni, turli medialarni oqlab yoki ularni qoralash niyatida aytilgan emas. Shunchaki, kim nimadan foydalanadi, qaysi yo‘ldan boradi, kim kimni qòllab quvvatlaydi, bularning hammasi insonning ongini boshqarib turgan tafakkuriga bo‘g‘liqdir. Ijtimoiy tarmoqlar: televideniya, radio, online gazetami, jurnallarni yoki boshqa internet sohasiga oid bòlgan hammasi òziga tegishli bòlgan yaxshi va yomon xususiyatlari bilan bir biridan ajralib turadi. Buning isbotini esa yuqorida ta’kidlab òtilgan fikrlar tasdiqlaydi va hoh hozir bo‘lsin hoh ertaga bular òzgarmaydi, isbotlangan narsa yol‘gon hodisaga aylantirilmaydi!

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Teshaboyeva, N. Z., & Niyatova, M. N. (2021). The importance of a word and word formation in a language system. *JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 7(12), 337-341.

2. Niyatova, M. (2023). EFFECTIVENESS OF GROUP WORK IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 5(5). извлечено от <https://phys-tech.jdpu.uz/index.php/fll/article/view/7780>

3. Solnyshkina, M. I. (2022). TEACHING ENGLISH THROUGH INNOVATIVE TECHNOLOGIES. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(11), 1108-1111.

4. Ниятова, М. (2022). Significant points on assessment procedure. *Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar*, 1(1), 587–589. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5345>

5. Niyatova, M. (2021). PECULIARITIES OF PREFIXAL DERIVATIVES IN LANGUAGE LEVELS . *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(3). извлечено от <https://fll.jdpu.uz/index.php/fll/article/view/954>

6. Teshaboyeva, N. Z., & Niyatova, M. N. (2021). The important meanings of category of tenses in contexts. “*Zamonaviy tadqiqotlar, innovatsiyalarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar*” *Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari toplami*, 468-473.

7. Teshaboyeva, N. Z., & Niyatova, M. N. (2021). General meanings of the category of tenses. *International Journal of Development and Public Policy*, 1(6), 70-72.

8. Maftuna Norbek kizi, N. ., & Kamola Maksudjon kizi, B. . (2022). UTILIZING OF A WORD AND WORD FORMATION IN A LANGUAGE . *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(4), 277–282. извлечено от <https://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/1339>

9. Maftuna Norbek kizi, N. ., & Diyora Jalilovna kizi, A. . (2022). TEACHING THE ENGLISH LANGUAGE WITH MODERN TECHNOLOGIES AND

SAN'AT MAFKURAVIY QUROL SIFATIDA

Xudayberdiev Samad Zakirovich

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Mafkura va san'at insoniyat madaniyatining o'zaro bog'langan jabhalari bo'lib, dunyo haqidagi tushunchamizga ta'sir ko'rsatadi va uni shakllantiradi. Mafkura individual va jamoaviy dunyoqarashni boshqaradigan e'tiqodlar, qadriyatlar va tamoyillar majmuini ifodalaydi, san'at esa his-tuyg'ular, g'oyalar va istiqbollarni etkazish uchun ishlatiladigan keng ko'lamli ijodiy ifodalarni o'z ichiga oladi. Ushbu abstrakt mafkura va san'at o'rtasidagi munosabatni o'rganib, ularning aks etishi, bir-biriga qarshi kurashishi va ta'siriga e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: Mafkura, san'at, madaniyat, jamiyat, orzu-istak, g'oyalar, mafkuraviy qurollar, shaxs.

Mafkura va san'at insoniyat madaniyati va jamiyatining o'zaro bog'liq va ta'sirchan ikki jihati bo'lib, ularning har biri bizning dunyo haqidagi tushunchamiz va undagi o'rnimizni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Keling, mafkura va san'at bir-biri bilan qanday bog'liqligini ko'rib chiqaylik:

Mafkura deganda shaxs yoki guruhning dunyoqarashi, xatti-harakatlari va qarorlar qabul qilish jarayonlarini boshqaradigan va amal qiluvchi e'tiqodlar, qadriyatlar, g'oyalar va tamoyillar ma'lum bo'ladi. Mafkuralar siyosiy, diniy, ijtimoiy yoki madaniy xarakterga ega bo'lishi mumkin va ko'pincha dunyoni tushunish va turli muammolarni hal qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ular shaxslar va jamoalarga o'ziga xoslik, maqsad va yo'nalish hissini beradi. Adabiyotlarda bo'lsa quydagicha ta'rif beriladi "Mafkura – muayyan ijtimoiy guruh, qatlam, millat, jamiyat, davlat manfaatlari, orzu-istak va maqsad-muddaolari ifodalangan g'oyaviy-nazariy qarashlar hamda ularni amalga oshirish tizimi." Mafkurada manfaatlar ifodalanayotgan kuch va qatlamlarning o'tmishi, bugungi kuni va istiqboli o'z ifodasini topadi. Insoniyat tarixida turli-tuman mafkuralar bo'lgan. Turli xalqlar va ijtimoiy kuchlarning g'oyaviy rahnamolari, mutafakkir va arboblari, o'zlarining manfaat va maqsadlaridan kelib chiqib, mafkuraviy ta'limot va dasturlar ishlab chiqqanlar. Mafkura muayyan diniy, falsafiy ta'limot asosida yaratiladi, ma'lum ilmiy qarash va axloqiy tamoyillarga tayanadi. Mafkuralar o'z mohiyati va ta'sir kuchiga ko'ra, jamiyatni birlashtirishi yoki uni bir-biriga qarama-qarshi taraflarga bo'lib yuborishi, davlatning jahondagi obro' va mavqeini oshirishi yoki tushirishi, xalqlarni yuksaklikka ko'tarishi yoki tanazzulga duchor etishi mumkin. Yuksak maqsadlar, bunyodkor g'oyalarga asoslangan mafkura ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga turtki bo'ladi, ma'naviyatni yuksaltiradi, insonlarni ulug'vor ishlarga safarbar etadi. Ozodlik, erkinlik, mustaqillik, tinchlik, hamkorlik g'oyalari asosida shakllangan, ezgu maqsadlarga xizmat qiladigan mafkura bunyodkorlik xususiyatiga ega bo'ladi. Vayronkor g'oyalar asosida shakllangan